

МЕТОДИЧКИ ПРИСТУП ПРИПОВЕЦИ „МАЈСТОРОВА РУКА” РАДОСЛАВА БРАТИЋА

Апстракт: У раду се испитују могући методички поступци приликом обраде приповетке „Мајсторова рука” Радослава Братића, која је део наставног програма за осми разред основне школе. Семантички и поетички комплексна, богата традицијским елементима и интертекстуалним везама, написана уметнички издрушеним језиком, приповетка нуди мноштво могућности за методичку обраду како на редовним часовима, тако и у оквиру интердисциплинарних часова, секција или пројектне наставе. Методички приступ подразумева и успостављање многих међупредметних корелација, пре свега са Музичком културом, Техником и технологијом и Историјом. Важан сегмент рада представља језик уметничког дела. Будући да је у питању текст написан ијекавским изговором, те да је невелик број таквих текстова са којима се ученици сусрећу од првог до осмог разреда основне школе, погодан је за свеобухватну лингвостилистичку анализу, јачање ученичких језичких компетенција и повезивање наставе књижевности и језика.

Кључне речи: „Мајсторова рука”, Радослав Братић, методички приступ, међупредметне корелације.

Радослав Братић био је српски књижевник, драматург и уредник. Рођен је у Брестима код Билеће 1948. године, а преминуо 2016. године у Београду. Студирао је југословенску и светску књижевност на Филолошком факултету у Београду. Био је уредник студентског часописа *Знак*, часописа *Књижевност*, листа *Књижевна реч* и главни уредник часописа *Relation*. Радио је као секретар и потпредседник Удружења књижевника Србије и као уредник у издавачкој кући БИГЗ, где је уређивао десетак библиотеке. Био је дописни члан Академије наука и умјетности Републике Српске. Објавио је романе *Смрти сјасишеља*, *Сумња у биографију* и *Три соли*, збирке приповедака *Слика без оца*, *Сјрах од звона* и *Зима у Херцејовини*, књигу из поетике читања *Шехерезадин љубавник* и књигу есеја *Писац и документи*. Добитник

је престижних награда за књижевно стваралаштво, као што су: Андрићева награда, Награда „Меша Селимовић”, Кочићева награда за целокупни опус, Златни беоцуг Београда за допринос култури главног града Југославије, као и награде „Исидора Секулић”, „Светозар Ђоровић”, „Ћамил Сијарић” и „Лазар Вучковић”. Добитник је Плакете „Милош Црњански” и Златне повеље „Цар Душан”. Приповетке су му заступљене у више антологија југословенске и српске приповетке, објављених у Југославији и у свету. Његова проза превођена је на енглески, хинди, немачки, шведски, пољски, чешки, француски, кинески, румунски и италијански језик (више видети у: Братић 2012: 245–246).

Приповетка „Мајсторова рука” из Братићеве збирке *Страх од звона* саставни је део *Програма наставе и учења за осми разред основне школе* (Правилник 2019). Семантички и поетички комплексна, богата традицијским елементима и интертекстуалним везама, написана уметнички издрушеним језиком, приповетка нуди мноштво могућности за методичку обраду како на редовним часовима, тако и у оквиру интердисциплинарних часова, секција или пројектне наставе.

С обзиром на то да се наставе књижевности у основној школи организује према тематском принципу, потребно је сагледати Братићеву приповетку у оквиру тематског корпуса коме припада, а то су текстови који покрећу питања значаја и функције уметности. Једна од могућности функционалног повезивања наставних јединица у тематску целину је следећа: Радослав Братић, „Мајсторова рука”; Херман Хесе, „Магија књиге”; Нил Гејмен, „Зашто наша будућност зависи од библиотеке, читања и сањарења”; Милорад Павић, „Кратка историја читања”; Војислав Карановић, „О читању поезије” и Бранко Миљковић, „Критика метафоре”. Ова тематска целина обједињује књижевна и есејистичка дела у којима писци промишљају процес уметничког стварања, значај књижевности, положај уметника у друштву и смисао уметности. Пример повезивања ових текстова у тематску целину може се погледати у *Чиишаници за осми разред основне школе*, где су текстови обједињени под насловом „Шта уметност мисли о себи” (Бошковић, Шиповац 2021: 292). Избор текстова у програму за осми разред основне школе у највећој мери је заснован на принципу прилагођености узрасту, чиме представља изврсну припрему за уводне часове књижевности у првом разреду средње школе. Стога сматрамо да је најсврхисходније позиционирати ову тематску целину на крај школске године, када ученици достигну пуну зрелост у самеравању и тумачењу књижевности и када се за њих може на најјаснији начин отворити семантичко поље аутопоетичких и рефлексивних текстова.

На уводним часовима из српског језика и књижевности у првом разреду средње школе, ученици ће се сусрести са наставним јединицама: Појам и врсте уметности, Књижевност и друге уметности, Смисао и значај књижевности као уметности речи. Стога би се тематска целина о функцији уметности, којој припада и Братићева приповетка, могла посматрати као својеврсни мост између основношколског и средњошколског градива из српског језика и књижевности.

Могућности методичког приступа овој приповеци су многоструке. Програм наставе и учења оријентисан ка исходима и стандардима наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења (Образовни стандарди 2010). Улога наставника јесте да начине реализације подучавања и учења прилагоди потребама сваког одељења, имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства, медије и ресурсе којима школа располаже.

Основна интерпретација приповетке подразумева испитивање сужејне структуре, композиције, тематско-мотивског слоја, карактеризације јунака и приповедних поступака. У центру приповедања је мајстор Богдан Микетић и његов, обичном свету несхватљив, начин израде гусала. Мајсторска радионица је истовремено и светилиште и уметнички простор, а прича о виртуозном свирачу и творцу инструмената алегоријски превазилази хронотоп приповедања, и постаје прича о уметнику и уметности уопште.

Приповетка отвара многе могућности за остваривање међупредметних корелација (Правилник 2019). Пре свега, са музичком културом, кроз усвајање, обнављање и проширивање знања о музичким инструментима који се у приповеци помињу, као што су: гусле, фрула и виолина. За правилно разумевање и тумачење приповетке посебно је важно остварити корелацију са градивом из технике и технологије, уз додатна знања о мајсторском алату који се у приповеци помиње: длето, резач, бритва, турпија, шило, бургија, нож, чекић, клешта. Наставни садржаји из биологије важни су због значаја који за мајстора имају различите врсте дрвета: јасен, јавор, јела, смрека, црни бор, цер, бреза, липа, јасика, кошћела. На посебном месту инструмента мајстор урезује значајне историјске личности, као што су Његош, Карађорђе и Вук Караџић. Историјским приступом могао би се сагледати утицај ових личности на конституисање српске националне свести и развој културе. Међупредметна корелација успоставља се и са верском наставом, кроз помињање библијских књига, слика, ликова и мотива.

Ваљаном обрадом приповетке могу се оснаживати и многе међупредметне компетенције ученика, у циљу развијања функционалних знања и вештина, као што су: компетенција за целоживотно учење, комуникација, рад са подацима и информацијама и естетичка компетенција.

Поред међупредметних, тумачење приповетке може допринети и стварању знатног броја унутарпредметних корелација, и то у свим областима изучавања предмета (Правилник 2019). Будући да је у питању текст написан ијекавским изговором, те да је невелик број таквих текстова са којима се ученици сусрећу од првог до осмог разреда основне школе, погодан је за свеобухватну лингвостилистичку анализу, јачање ученичких језичких компетенција и повезивање наставе књижевности и језика. Уз ваљано осмишљена питања или тестове, ова приповетка може представљати одличан полазни текст чија је функција унапређивање језичке културе, као и вештине читања и разумевања прочитаног. У *Приручнику за наставнике српској језика и књижевности за осми разред основне школе* може се погледати на који је начин приповетка *Мајсторова рука* послужила као полазни текст за унапређење језичке културе и вештине разумевања прочитаног, унапређење знања о појмовима из националне и интернационалне културе и развијање говорне културе (Степаноски 2021: 452–455).

Уочљива је и вертикална повезаност унутар области књижевност. Пошто су се ученици сусретали са гулама и раније, као инструментом уз који су певане народне епске песме, могу се подсетити лекције о Вуковим народним певачима, са посебним освртом на певање уз гусле. На раније обрађене садржаје из књижевности упућује и посвета приповетке, написана испод наслова – Данилу Кишу. То је изврсна прилика да се ученицима укаже на то како писци кроз своја дела проговарају једни са другима и како су њихова дела каткад у живом дијалогу.¹

Приликом обраде приповетке могуће је користити индивидуални и фронтални облик рада, као и рад у групи или пару. Посебно заступљене наставне методе су: текстовна, дијалогска, монолошка, аналитичко-синтетичка, индуктивно-дедуктивна и метода самосталних ученичких радова (Николић 2009). У зависности од организације рада школе и њених ресурса, могла би се остварити и метода екскурзије, која би подразумевала

¹ О међусобном уважавању и пријатељству двојице писаца говори и посвета коју је Данило Киш написао Радославу Братићу и његовој супрузи: „Габриели Арц (тј. Рац – Српкињи), која се захваљујући књижевнику Братићу, вратила у окриље српства, и Братићу који се захваљујући Габријели, нашао у загрљају Европе, ове Средње и Западне. Са срдчним поштовањем, Данило Киш. Бгд, 2. јан. 1988” (Поповић 2004: 99).

да ученици посете Херцеговину и на тај начин сазнају више о знаменитим херцеговачким писцима, са чијим су се делима сусрели у оквиру основно-школске наставе књижевности. Екскурзија би се могла организовати тако да се ученици ближе упознају са локалитетима значајним за живот и стваралаштво Јована Дучића, Алексе Шантића и Радослава Братића, обилазећи Требиње, Мостар и Билећу.

Остваривању образовних стандарда и исхода додатно може допринети коришћење дигиталног уџбеника, који својим интерактивним карактером подстиче развој ученика и омогућава самостално учење. Савремене платформе на којима се налазе дигитални уџбеници омогућавају мноштво додатних материјала, који укључују визуелне садржаје, 3Д анимације, видео-записе, додатне задатке различитог типа, мапе ума, везе и линкове ка садржајима на интернету. Помоћу додатака у дигиталном уџбенику, ученици могу активирати звучну читанку и чути изворни херцеговачки говор, могу погледати 3Д анимације и видео-снимке помоћу којих ће више сазнати о музичким инструментима и начинима њихове израде или чути њихов звук. Електронски додаци осмишљени су тако да развијају креативност и машту и привлаче пажњу ученика у узрасту за који су намењени.²

На основу проблема које покреће ова приповетка, могао би се одржати огледни час са темом: Перцепција уметника у друштву, компаративна анализа приповетке „Мајсторова рука” Радослава Братића и романа *Галеб Џонајан Ливинџтон* Ричарда Баха. Поменути роман такође се налази у програму за осми разред основне школе, па би упоредна анализа ова два књижевна дела била од изузетног значаја. Узимајући у обзир друге приповетке са сличним тематско-мотивским склопом из Братићеве збирке „Страх од звона”, могао би се осмислити огледни час са темом Стваралачки пут. Као предмет анализе било би погодно узети приповетке „Мајсторова рука”, „Човјек који је видио” и „Тајна херцеговачких мајстора из поменуте збирке”. Већ је истицана тематска повезаност ових приповедака која представља добар темељ за даља тумачења: „Писац нам током ових приповести осликава стваралачке путеве мајстора, да би их завршио поновним повлачењем уметника у свој свет, сумирањем постигнутог, изналажењем погрешака и понирањем у празнине које могаше испунити” (Адамовић 2012: 15).

² У нашем образовном систему у употреби је неколико дигиталних едукативних платформи које је одобрило Министарство просвете. Завод за унапређивање образовања и васпитања је у оквиру пројекта „Дигитална учионица” организовао обуке учитеља и наставника за коришћење свих одобрених платформи. Стога су наставници упознати са перформансама платформи, па се подразумева да буду модератори приликом коришћења дигиталних уџбеника у наставном процесу.

Кроз пројектну наставу могао би се остварити интердисциплинарни рад ученика, са циљем развијања функционалних знања из различитих области. Предвиђена тема пројекта је Гусле – богатство српске традиције. Од 2018. године певање уз гусле се налази на Унесковој листи нематеријалне културне баштине. Кроз пројекат, ученици би истраживали о историји и грађи инструмента, знаменитим гусларима, приказу гусала у ликовној уметности и певању уз гусле. Поседна пажња била би посвећена и другим нематеријалним добрима из Србије која се налазе на Унесковој листи, као што су коло и породична слава.

Приповетка је изузетно погодна и за рад у секцијама. Лингвистичка секција могла би имати задатак да се бави рефлексима гласа *јаџ* са полазним текстом приповетке Радослава Братића. Управо се у осмом разреду ученици упознају са рефлексима гласа *јаџ*, те ће ученицима који говоре екавским дијалектима бити очигледније место некадашњег гласа *јаџ* уколико имају полазни ијекавски текст. Задатак ученика био би да пронађу све речи са ијекавском заменом *јаџа*, па да потом напишу екавске и икавске облике тих речи. Наставник треба да истакне речи у тексту које представљају сталне икавизме и да објасни ученицима тај појам. Затим би се могле радити и одређене лексичко-стилске вежбе, с обзиром на језичку грађу приповетке и чињенице да се у осмом разреду обрађује наставна јединица о архаизмима. У оквиру литерарне секције могла би се обратити пажња на приповедне поступке и постићи својеврсни полиперспективизам. С обзиром на то да је приповетка исприповедана у трећем лицу, задаци појединих група у секцији били би да исприповедају причу у првом лицу, из угла мајстора Богдана Микетића, његове жене Дубравке, Јанкеље, као и из угла колективног јунака – Бишана (нпр.: Дајмо мајстору реч, Дајмо Дубравки реч и тако даље по групама). Рад драмске секције би подразумевао прилагођавање текста за извођење на позорници, са осмишљавањем сценографије и костимографије које одговарају хронотопу и културноисторијском контексту. Новинарска секција би се могла позабавити обрадом података који се тичу живота и рада писца, писањем текстова који извештавају друге ученике о Братићевим књигама и наградама чији је лауреат. Поседну пажњу би требало посветити вести о недавном оснивању легата писца.

Запажамо да се овај књижевни текст може искористити као предлог за разноврсне методичке приступе. Различитим начинима обраде могу бити остварени циљеви наставе српског језика и књижевности као што су: унапређивање језичке и функционалне писмености; стицање и неговање језичке и књижевне културе; оспособљавање за тумачење и вредновање

књижевних дела; афирмисање и прихватање вредности хуманистичког образовања и васпитања; развијање личног, националног и културног идентитета, љубави према матерњем језику, традицији и култури српског народа.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Адамовић (2012): С. Адамовић, *Омеџа ли сѝрах од звона и самої їлавної мајсѝора, Књижевна и научна рецеїѝција Братићевої дела*, Београд: Просвета, Филип Вишњић.

Бошковић, Шиповац (2021): З. Бошковић, М. Шиповац, *Чиианка 8. Срїски језик и књижевносї за осми разред основне школе*, Београд: БИГЗ школство.

Братић (2012): Р. Братић, *Сїрах од звона*, Београд: Просвета, Филип Вишњић.

Николић (2009): М. Николић. *Метїодика насїяве срїскої језика и књижевносїи*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Образовни стандарди (2010): *Образовни сїандарди за крај обавезної образовања за насїявни їредметї срїски језик*, Београд: Министарство просвете, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.

Поповић (2004): Р. Поповић, *Посвеїше срїских їисаца*, Београд: Београдска књига.

Правилник (2019): *Правилник о їроїраму насїяве и учења за осми разред основної образовања и васїиїања*, Службени гласник Републике Србије, Просветни гласник, број 110-00-249/2019-04.

Степаноски (2021): М. Степаноски. *Срїски језик и књижевносїи 8. Приручник за насїявнике срїскої језика и књижевносїи за осми разред основне школе*, Београд: БИГЗ школство.

Ksenija V. Milovanović

Издавачка кућа БИГЗ ШКОЛСТВО
Belgrade

METHODOLOGICAL APPROACH TO THE SHORT STORY
“THE MASTER’S HAND” BY RADOSLAV BRATIĆ

Summary: The paper examines possible methodical procedures when processing the short story “The master’s hand” by Radoslav Bratić, which is part of the curriculum for the eighth grade of elementary school. Semantically and poetically complex, rich in traditional elements and intertextual connections, written in artistically polished language, the story offers many opportunities for methodical processing both in regular classes and within interdisciplinary classes, sections or project classes. The methodical approach implies the establishment of many cross-subject correlations, primarily with musical culture, technique and technology, and history. An important segment of the paper is the language of this work of art. Since the text in question is written in the Ijekavian pronunciation, and there is a small number of such texts that students encounter from the first to the eighth grade of elementary school, it is suitable for a comprehensive linguistic and stylistic analysis, strengthening the students’ linguistic competences and connecting the teaching of literature and language.

Keywords: “The master’s hand”, Radoslav Bratić, methodological approach, cross-subject correlations.